

Valors universals, cultures diverses

Vicenç Villatoro Periodista i escriptor

■ Valores universales, diversas culturas

Una de las conquistas de la modernidad es la universalidad de los derechos del hombre. El gran reto de nuestro tiempo es hacer compatible el carácter universal de los valores con el carácter diverso, fragmentado y particular de las formas de expresión cultural.

■ Universal values - different cultures

One of the victories achieved in modern times is the universal nature of human rights. The great challenge that faces us in this era is to make the universality of these values compatible with the diverse, fragmented and individual character of the various forms of cultural expression.

■ Valeurs universelles et diversités culturelles

Une des conquêtes de la modernité est l'universalité des droits de l'homme. Le grand défi de notre temps est de rendre compatible le caractère universel des valeurs et le caractère divers, fragmenté et particulier des formes d'expression culturelle.

Drets humans i transmissió de valors, entre la globalització i la tradició

En una recent conferència a Barcelona, l'escriptor libanès Amin Maalouf formulava, d'una manera molt precisa, una possible recepta per al malestar que acompanya la relació entre universalitat i particularisme, entre globalització i tradició, que és el debat clau en la política, la cultura i la comunicació de la nostra època. Proposava Maalouf la universalitat dels valors i la diversitat de les expressions culturals. Em va semblar una molt bona formulació, perquè conjurava el que considerava dos perills simètrics i terrorífics. D'una banda, el perill de la diversitat de valors, de la fragmentació dels valors, de la conversió dels valors en una qüestió cultural subjecta al relativisme: el respecte envers la vida humana, els drets de les dones, la prioritat de les llibertats serien, així, valors en algunes societats i no pas en d'altres, segons els seus antecedents culturals. Pegar una dona podria ser inacceptable en uns llocs i culturalment acceptable en d'altres, posem per cas. Però, d'altra banda, hi ha el perill simètric: com que els valors són universals, com que busquem un patró universal per als valors, universalitzem, també, les expressions culturals, evitem aquesta diversitat fragmentadora, unifiquem, homologuem i uniformitzem.

Una de les conquestes de la modernitat és, sens dubte, la universalitat dels drets de l'home. La proclamació dels drets humans es fa amb caràcter explícitament universal, amb la voluntat de ser per a tots els homes. Evidentment, si aquests drets es pretenen universals és perquè els valors damunt dels quals se sustenten s'imaginen també universals, independents de qualsevol mutació cultural, de qualsevol conjuntura històrica o geogràfica. És la gran empenya de la modernitat: la recerca de grans patrons universals que es basin sobre fonaments immutables, eterns. De la mateixa manera que es vol que les mesures universals de pes, de llargària o de volum se

cenyeixin a un patró estret de la natura –el metre, el litre, el quilo– i que substituïssin arreu del món el garbuix de mesures locals que dificulten l'entesa i l'intercanvi, també es vol un patró moral, uns drets humans de vocació planetària, que tinguin el seu fonament en valors tan immutables com la llibertat, la igualtat o la fraternitat entre les persones.

Les cultures, no instrumentals

Però, i aquest és el mèrit de la formulació de Maalouf en la seva recent conferència a Barcelona: valors universals, però expressions culturals diverses. No podem fragmentar els drets humans i els valors en els quals es basen segons consideracions de temps o d'espai. Però aquest patró universal, aquesta vocació de convenir un patró únic que ens serveixi per a tots i que elimini les diversitats concebudes com a nosa, pot servir per als drets, per als valors o per a convencions estrictament instrumentals com són les mesures. Però no serveix per a les llengües i les cultures, per allò que Maalouf anomena les expressions culturals. En primer lloc, perquè les cultures no són instrumentals, no són estrictes convencions. En segon lloc, i això deriva d'aquesta no-instrumentalitat, perquè la diversitat cultural és un bé que cal protegir, no pas una nosa que s'hagi de vèncer. L'existència de llengües i cultures diferents, de visions del món diverses a partir d'aquestes llengües i cultures, no és pas un càstig babelic contra el qual haguem d'alçar una nova torre d'uniformitat. És un patrimoni col·lectiu, una acumulació d'experiència i de reflexió humana. Tota llengua i tota cultura és patrimoni de tota la humanitat, no sols dels seus usuaris més directes.

Aquest és, probablement, el gran repte del nostre temps. Fer compatible el caràcter universal dels valors amb el caràcter divers, fragmentat, particular, de les formes d'expressió cultural, en el sentit més ampli del terme. Aquest és un problema polític, un problema també fonamental en els sistemes de comunicació, però, sobretot, un problema que té les seves arrels en el món de la cultura. Si parlem de la forma de transmissió dels valors, estem parlant, al cap i a la fi, de cultures. L'ensenyament, els mitjans de comunicació, la creació cultural són els canals en els quals es produeix aquesta transmissió. I es fa seguint

un codi cultural, un codi lingüístic, que és propi de cada tradició. No pas fixat o inamovible, sinó determinat en cada moment per la confluència entre l'empenta de la mateixa tradició i l'empenta universalitzadora que conté cada moment històric, per la síntesi entre allò que ens és donat i allò que incorporem a la pròpia tradició com a fills del nostre temps. Però aquestes confluències i aquestes síntesis són enormement variades, constitueixen un gran mosaic planetari en què es donen tots els colors i tots els matisos.

El repte del nostre temps és que aquests canals de transmissió de valors que són diversos, entroncats en tradicions molt diferenciades, estiguin al servei d'uns quants valors veritablement universals. La modernitat ens ha dit que aquests valors universals, aquests drets universals de les persones existeixen. Potser no ho són pas tots els que ens ho semblen. Potser volem fer passar per universals valors que són conjunturals, en el temps o en l'espai. Potser sí, i cal filar molt prim. Però, un cop filat, la convicció de la modernitat és que queda alguna cosa, que la llibertat, que el respecte a les persones, al seu dret a la vida, a la salut, a l'ensenyament, a decidir el seu propi futur, no són drets ni valors conjunturals, sinó que hem d'aspirar a la seva uniformització pràctica. Però, per la via d'aquests valors universals no podem fer passar la uniformització de les expressions culturals del planeta. Com per la via de l'elogi de la diversitat no podem consentir que, en nom de la pròpia tradició cultural, no es respecti la llibertat, els drets de les persones, la seva capacitat de decisió.

Globalització i fragmentació informativa

Aquest gran debat em sembla honestament el més central d'aquest final de segle i la clau de molts dels fenòmens més inquietants que s'hi detecten, des de l'esclat d'allò que anomenem integrisme islàmic fins a la fractura social en les societats occidentals de forta immigració, sense oblidar els riscos d'arrelament dels totalitarismes a les societats d'escassa tradició democràtica. I és un debat que afecta d'una manera molt especial el món dels mitjans de comunicació. També en el món dels mitjans de comunicació –fins i tot dels convencionals, que continuen essent a hores d'ara hegemònics– hi ha una tensió entre la

globalització de la CNN i la fragmentació de milions d'iniciatives comunicatives destinades a públics molt determinats, molt definits geogràficament, ideològicament, sectorialment. Tenim un sistema de comunicació planetari a través del qual tot el món rep al mateix temps els detalls de la vida sexual de Bill Clinton, però tenim diaris, revistes, emissores de ràdio o de televisió que dirigeixen missatges autoreferents i autoafirmatius a segments molt definits de la societat. Aquesta doble tendència exigeix alguna mena de pacte. Els riscos en són enormes. D'una banda, la construcció d'un únic espai comú i sense matisos on probablement un centre imposi a l'amplíssima perifèria una agenda temàtica única i una forma d'expressió cultural uniformada. De l'altra, una

fragmentació aïllacionista on, al marge de les grans notícies, cadascú parli estrictament per als seus, de manera que esdevingui cada vegada més incomprendible per als altres, amb mitjans de comunicació cada cop més «confessionals» –i no sols en el sentit religiós, sinó també en el polític, en l'ideològic, en l'esportiu, en el comunitari– i més endogàmics. El pacte no és senzill ni tan sols de formular. Però em sembla obvi que el fonament d'aquest pacte ha d'estar constituït pels drets humans consensuats universalment, concebuts com a universals. Uns valors amb vocació planetària. I, a partir d'aquí, allò que deia Amin Maalouf: universalitat dels valors, diversitat de les expressions culturals. **V. V.**

Notícies

L'EPRA i el dret a la intimitat.

En la darrera reunió celebrada per l'EPRA (Plataforma Europea d'Instàncies de Regulació) es van estudiar, sobretot, temes relacionats amb el dret a la intimitat. El representant francès va explicar l'abast de la nova llei que prohibeix fotografiar ciutadans detinguts per possibles delictes però que no han estat condemnats. Mesures semblants són previstes en la legislació del Regne Unit, Gran Bretanya, Suècia i Dinamarca. A la reunió, celebrada el passat mes de novembre a Aix-la-Chapelle, hi van assistir representants de vint-i-una instàn-

cies de regulació i es va estudiar, també, una proposta de senyalització de la publicitat en relació als seus possibles continguts violents. També es va acordar demanar al grup de treball Oreja, que estudia la política audiovisual de la Unió Europea, que accepti consultar l'EPRA en els temes relacionats amb la regulació sobre continguts.

Presència del CAC en unes jornades amb jutges i periodistes.

El president del CAC, Lluís de Carreras, va participar en les jornades «Justicia, información y opinión pública ¿un conflicto de valores?» que el Consejo General del Poder Judicial i l'Asociación de la Prensa de Madrid van organitzar durant el passat mes d'octubre. Concretament, Lluís de Carreras va prendre part en un debat sobre «Televisión y juicio penal. El acceso de las cámaras a las audiencias públicas y el tratamiento televisivo de las noticias criminales» on va presentar l'estudi –i el pos-

terior dictamen– encarregat pel CAC sobre els anomenats «judicis paral·lels»; un dictamen que, com se sap, va ser assumit pel Col·legi de Periodistes de Catalunya i per l'Audiència Territorial. En aquestes jornades hi van participar, entre d'altres, Javier Delgado, president del Tribunal Suprem i del Consell General del Poder Judicial; Jesús de la Serna, president de l'Asociación de la Prensa de Madrid; i Llorenç Gomis, president del Consell de la Informació de Catalunya.